

ks. Jan Józef Janicki

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Organy na znaczkach Poczty Watykańskiej

Poczta Watykanu (Città del Vaticano) wprowadziła do obiegu 20 maja 2014 roku, w ramach serii zatytułowanej „Europa 2014”, wydawanej przez niemal wszystkie kraje europejskie, dwa walory filatelistyczne (tak się nazywa w literaturze znaczki pocztowe) poświęcone w tym roku instrumentom muzycznym najbardziej charakterystycznym dla danego kraju. Poczta Watykańska poświęciła je organom¹.

1. Rola i znaczenie znaczka pocztowego w życiu ludzi i narodów

Znaczek pocztowy pomimo istnienia alternatywnych rozwiązań, takich jak poczta elektroniczna czy frankatura mechaniczna, jest nadal zjawiskiem, które spełnia w życiu ludzi i społeczeństw ważną rolę, gdyż stanowi jeden z wymogów cywilizacji. Uważa się, że znaczek umożliwia wzajemną wymianę myśli i wartości, przypomina dzieje państw i narodów oraz jest odbiciem aktualnych stosunków społecznych, ekonomicznych oraz ustroju politycznego. Ze znaczka można odczytać i rozpoznać elementy duchowego dziedzictwa narodu, w tym jego religijności czy też stosunku do religii. Znaczek ponadto przybliża i zwraca uwagę na postacie i doniosłe wydarzenia². Powstałe z wielu walorów zbiory o określonej tematyce wywołują głębokie przeżycia i wzruszenia u oglądających, łączą ludzi i budują swoistą ludzką solidarność. W zbiorach o tematyce patriotycznej i religijnej odzwierciedla się miłość do ojczyzny oraz wiara i miłość Kościoła; znajomość dziejów ojczystych oraz znajomość tradycji i dziejów Kościoła. Znaczki o tematyce religijnej pokazują „wszczepienie w długi łańcuch pokoleń dających

¹ Por. UFN. Ufficio Filatelico e Numismatico. Governatorato Città del Vaticano, *20 Maggio 2014. Europa 2014 „Gli strumenti musicali”*, Bozzetti–Esquisses–Sketches–Entwürfe–Boce-tos, s. 1–6.

² Por. W. Chrostowski, *Papież Pielgrzym. Jan Paweł II na znaczkach pocztowych świata 1978–1990*, Warszawa 1991, s. 10; J. J. Janicki, *Święci chwałą Krakowa*, Kraków 2010, s. 29n; J. J. Janicki, *Królowa Jadwiga w filatelistyce*, „Analecta Cracoviensia” 29 (1997), s. 519.

autentyczne świadectwo o Bogu i Jego dziele zbawienia urzeczywistnionym w Jezusie Chrystusie”³.

Papież Paweł VI powiedział do uczestników odbywającego się we wrześniu 1972 roku w Rzymie IV Kongresu Światowej Federacji Stowarzyszeń Filatelistycznych Świętego Gabriela m.in., że wszyscy zbierający i rozpowszechniający znaczki, które „mają bezpośredni związek z wartościami wiary i ją obwieszczają”, stają się „apostołami, ponieważ dzisiejszym ludziom, poszukującym i walczącym” wskazują na Boga, „źródło wszelkiego światła, najgłębszą przyczynę i centrum wszelkiego istnienia i równocześnie” obwieszczają „orędzie o niezgłębionym bogactwie Chrystusa (Ef 3, 8)”⁴.

Choć nie sposób przecenić wpływu, jaki znaczki o tematyce religijnej wywierają na ludzkie serca, ani „owoców ducha”, które rodzą w poszczególnych osobach, to jednak pozostaje prawdą, że

w okresach ideologicznych nacisków i indoktrynacji, a nawet prześladowań religii, kiedy wiarę spychano poza margines życia publicznego, filateliści pieczołowicie zabezpieczali motywy religijne rozpoznane na znaczkach, blokach, arkusikach, stemplach, frankaturach mechanicznych czy całostkach. Na wystawach, pokazach i wernisażach prawie zawsze pojawiały się zbiory, które przyciągając uwagę zwiedzających, kierowały ich myśli ku Bogu i sugerowały dojrzałą refleksję nad losem i przeznaczeniem człowieka i świata⁵.

Znaczek pocztowy, obecny od dziesiątków lat na całym świecie, jest szczególnym zjawiskiem spełniającym w życiu ludzi i społeczeństw niebagatelną rolę,

jest jednym z nieodłącznych wymogów cywilizacji oraz wzajemnej wymiany dóbr i myśli. Polityka wydawnicza zarządów pocztowych poszczególnych państw stanowi ważny wyznacznik ich dorobku, a także odbicie istniejących stosunków społecznych i ekonomicznych oraz ustroju politycznego. [...] Przyglądając się znaczkom, można bez trudu rozpoznać zasadnicze elementy duchowego dziedzictwa narodu, w tym jego religijność

³ W. Chrostowski, *Filatelistyka – środkiem ewangelizacji współczesnego świata*, [w:] Polski Związek Filatelistyczny, *Krajowa Wystawa Filatelistyczna „Totus Tuus – Kielce '91”*, Kielce 1991, s. 8.

⁴ Cyt. za: B. Michalak, *Archanioł Gabriel – patron pocztowców i filatelistów*, „Filatelista” 50 (2003) nr 1, s. 9.

⁵ W. Chrostowski, *Filatelistyka...*, dz. cyt., s. 8.

i oficjalnego stosunku do religii. [...] Z usług poczty korzystają codziennie setki milionów ludzi. Wraz z wieściami w liście znaczek przybliży to, co się dzieje gdzie indziej, i zwraca uwagę na postacie i doniosłe wydarzenia⁶.

2. Organy z Bazyliki św. Piotra w Watykanie i Bazyliki św. Jana na Lateranie na znaczkach watykańskich

Pocшта Watykanu wydała w 2014 roku dwa znaczki poświęcone organom, o których Sobór Watykański II stwierdził, że są instrumentem najbardziej odpowiednim do stosowania go w liturgii. „W Kościele łacińskim organy piszczałkowe należy mieć w wielkim poszanowaniu jako tradycyjny instrument muzyczny, którego brzmienie potęguje wzniosłość kościelnych obrzędów, a umysły wiernych porywa ku Bogu i rzeczywistości nadziemskiej”⁷. Pocшта Watykanu postanowiła wykorzystać ogólnoeuropejską serię poświęconą instrumentom muzycznym, prezentując organy. Jeden ze znaczków przedstawia organy Biagiego z Bazyliki św. Jana na Lateranie, drugi pokazuje organy z Bazyliki św. Piotra w Watykanie. Pierwsze z nich zbudował organmistrz Luca Biagi (1548–1608), stanowią one prawdziwe arcydzieło techniki i sztuki. Ich dekoracje są dziełem mediolańczyka Giovanniego Battisty Montana, który wykonał je według projektu Giacoma Del-

⁶ W. Chrostowski, *Papież Pielgrzym*, dz. cyt., s. 10; por. J. J. Janicki, *Święci chwałą Krakowa*, Kraków 2012², s. 99.

⁷ Sobór Watykański II, *konst. Sacrosanctum concilium* [dalej skrót: KL], 120.

la Porty w drzewie wyrzeźbionym i wymalowanym⁸. Nad każdą z trzech części znajdują się figury, z lewej strony Archanioła Gabriela, nad częścią centralną jest błogosławiący Bóg Ojciec, a z prawej strony figura Matki Bożej. Organy z Bazyliki św. Piotra, zbudowane przez firmę Tamburini w 1974 roku zostały umieszczone w miejscu „zwolnionym” po przeniesieniu stamtąd chóru kościelnego w inne miejsce. Organy te towarzyszą wszystkim uroczystym ceremoniom w bazylice watykańskiej, przede wszystkim sprawowanym przez papieża⁹.

Papież Benedykt XVI, poświęcając organy (nazwane jego imieniem) w Starej Kaplicy w Ratyźbonie w dniu 13 września 2006 roku, powiedział na początku ceremonii, iż czyni to, aby mogły one „zgodnie ze swym przeznaczeniem służyć chwaleń Boga i umacnianiu wiary”¹⁰. Podkreślił następnie, powołując się na konstytucję o liturgii świętej Soboru Watykańskiego II (nr 112), że „śpiew kościelny, jako związany ze słowami, jest nieodzowną oraz integralną częścią uroczystej liturgii”.

Oznacza to, że muzyka i śpiew są czymś więcej niż upiększeniem (być może nawet zbędnym) kultu; są bowiem częścią celebracji liturgicznej, co więcej, same są liturgią. Uroczysta muzyka sakralna w wykonaniu chóru, organów, orkiestry, połączona ze śpiewem zgromadzenia nie jest zatem dodatkiem stanowiącym oprawę liturgii i ją uprzyjemniającym, lecz istotnym sposobem czynnego uczestnictwa w sprawowaniu kultu. Organy zawsze i słusznie zresztą były nazywane „królem” wszystkich instrumentów [wyróżn. autora, J. J. J.], ponieważ odtwarzają wszystkie dźwięki stworzenia i [...] swoim brzmieniem wyrażają wszystkie ludzkie uczucia, od radości po smutek, od uwielbienia po lament. Poza tym, jak wszelka dobra muzyka, przenoszą ze sfery czysto ludzkiej ku temu, co Boskie. Dzięki wielkiemu bogactwu tonów, jakimi dysponują, od *piano* aż po potężne *fortissimo*, organy są instrumentem doskonalszym od wszystkich innych. Są one w stanie dać odpowiednie brzmienie wszystkim sferom ludzkiego życia. Niezliczone możliwości organów przypominają nam w pewien sposób bezmiar i wspaniałość Boga¹¹.

⁸ Por. UFN. Ufficio Filatelico e Numismatico. Governatorato Città del Vaticano, 20 Maggio 2014, s. 1–6.

⁹ Por. UFN. Ufficio Filatelico e Numismatico. Governatorato Città del Vaticano, 20 Maggio 2014, s. 1–6.

¹⁰ Benedykt XVI, 13 września – Ratyźbona. *Wszystko ku chwale Boga. Uroczystość poświęcenia organów w Starej Kaplicy*, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie, 27 (2006), nr 11, s. 31.

¹¹ Benedykt XVI, 13 września – Ratyźbona, dz. cyt., s. 32.

W dalszej części swego przemówienia Benedykt XVI, nawiązując do śpiewanego podczas ceremonii poświęcenia organów Psalmu 150, który mówi o rogu i flecie, harfie i cytrze, cymbałach i bębnach, stwierdził, że wszystkie te instrumenty mają pomagać wielbić Boga w Trójcy Przenajświętszej. Powracając zaś do organów i ich „udziału” w tym, by liturgia nas przemieniała, papież posłużył się bardzo przekonującym, nie tylko organistów, porównaniem.

Liczne piszczałki i rejestry muszą w organach stanowić jedną całość. Jeśli coś się zablokuje, jeśli jedna piszczałka się rozstroi, w pierwszej chwili usłyszysz to tylko bardzo wyrobione ucho. Lecz jeśli niedostrojonych piszczałek jest więcej, zaczynamy słyszeć fałszywe dźwięki i rezultat staje się nieznośny. Również piszczałki tych organów są podatne na zmiany temperatury i zmęczenie materiału. Jest to obraz naszej wspólnoty w Kościele. Tak jak w przypadku organów wprawna ręka musi je wciąż na nowo dostrajać do właściwego brzmienia, eliminując wszelkie dysharmonie, tak samo w Kościele musimy, w różnorodności darów i charyzmatów, wciąż na nowo dążyć – dzięki komunii w wierze – do zgodności w uwielbieniu Boga i miłości braterskiej. Im bardziej pozwalamy, by poprzez liturgię Chrystus nas przemieniał, tym bardziej będziemy potrafili przemieniać również świat, promieniując w nim Chrystusową dobrocią, miłosierdziem i miłością do ludzi¹².

Papież Benedykt XVI zakończył swoje przemówienie ogłoszone przy poświęceniu organów, zwróceniem uwagi na fakt, że

wielcy kompozytorzy w istocie pragnęli na swój sposób wielbić swą muzyką Boga. Jan Sebastian Bach opatrzył tytuły wielu swych partytur literami S. D. G.: *Soli Deo Gloria* – Bogu jedynemu chwała. Również Anton Bruckner wpisywał na początku utworu słowa: „Poświęcone dobremu Bogu”. Niech ta wspaniała bazylika dzięki swej architektonicznej wielkości i liturgii wzbogaconej harmonijnym brzmieniem nowych organów oraz uroczystym śpiewem pomaga wszystkim, którzy w niej bywają, zaznawać radości wiary!¹³.

¹² Benedykt XVI, *13 września – Ratyżbona*, dz. cyt., s. 32.

¹³ Benedykt XVI, *13 września – Ratyżbona*, dz. cyt., s. 32.

Streszczenie

Organy na znaczkach Poczty Watykańskiej

Poczta Watykanu wydała w 2014 roku dwa znaczki poświęcone organom, które w liturgii Kościoła łacińskiego są tradycyjnym instrumentem muzycznym, potęgującym wzniosłość kościelnych obrzędów. Jeden ze znaczków przedstawia organy z Bazyliki św. Jana na Lateranie, które zbudował organmistrz Luca Biagi (1548–1608), a drugi pokazuje organy z Bazyliki św. Piotra w Watykanie, zbudowane przez firmę Tamburini w 1974 roku.

Autor artykułu komentuje rolę i znaczenie organów słowami papieża Benedykta XVI, które ojciec święty wypowiedział, poświęcając organy (nazwane jego imieniem) w Starej Kaplicy w Ratyzbonie w dniu 13 września 2006 roku. Papież stwierdził m.in., że organy, które zawsze i słusznie były nazywane „królem” wszystkich instrumentów, zgodnie ze swym przeznaczeniem mają służyć chwaleń Boga i umacnianiu wiary.

Summary

Organs in Stamps of Vatican Post

The Vatican Post Office issued in 2014 two stamps in the series named “Europe” dedicated to the organs, the most common musical instrument in the Catholic Church. The instrument enhances the grandeur Church rites and ceremonies. The Philatelic Office will dedicate its postage stamp issue to this beautiful musical instrument. In particular, one of the two values will feature the Luca Biagi (1548–1608) organ in the Basilica of St. John Lateran and the other the organ in use in St. Peter’s Basilica – it was built by the Tamburini Company in 1974.

The author comments on the role and importance of the authorities the words of Pope Benedict XVI, who spoke sacrificing the instrument (named after him) in the Old Chapel in Regensburg on 13 September 2006. Pope said organs have always and rightly been called „the king” of all the instruments, in accordance with its purpose to serve praising God and strengthening faith.

Tłumaczenie Iwona Wojnicka

Słowa kluczowe organy, Luca Biagi, Benedykt XVI, znaczek pocztowy, Poczta Watykańska, Bazylika św. Piotra, Bazylika św. Jana na Lateranie

Keywords organ, Luca Biagi, the two values philatelic, The Philatelic Office, Benedict XVI, Basilica of St. John Lateran, St. Peter’s Basilica

Bibliografia

- Benedykt XVI, *13 września – Ratyzbona. Wszystko ku chwale Boga. Uroczystość poświęcenia organów w Starej Kaplicy*, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie, 27 (2006) nr 11, s. 31n.
- Chrostowski W., *Papież Pielgrzym. Jan Paweł II na znaczkach pocztowych świata 1978–1990*, Warszawa 1991.
- Chrostowski W., *Filatelistyka – środkiem ewangelizacji współczesnego świata*, [w:] Polski Związek Filatelistyczny, *Krajowa Wystawa Filatelistyczna „Totus Tuus – Kielce’ 91”*, Kielce 1991, s. 8–10.
- Janicki J. J., *Święci chwałą Krakowa*, Kraków 2010, Kraków 2012².
- Janicki J. J., *Królowa Jadwiga w filatelistyce*, „Analecta Cracoviensia” 29 (1997), s. 519–552.
- Michalak B., *Archanioł Gabriel – patron pocztowców i filatelistów*, „Filatelista” 50 (2003) nr 1, s. 9n.
- Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*.
- UFN. Ufficio Filatelico e Numismatico. Governatorato Città del Vaticano, *20 Maggio 2014. Europa 2014 „Gli strumenti musicali”*, Bozzetti–Esquisses–Sketches–Entwürfe–Bocetos, s. 1–6.